

Uppgift 2. van der Waals tillståndsekvation (11 poäng)

I en välkänd modell för en ideal gas, vars tillstånd beskrivs av Clapeyron-Mendeleevs allmänna gaslag, negligeras följande viktiga fysikaliska effekter. För det första har molekyler ändlig storlek, och för det andra växelverkar de med varandra.

Notera att i alla delar av denna uppgift betraktas *en mol vatten*.

Del A. Tillståndsekvation för icke-ideal gas. (2 poäng)

Tar man hänsyn till molekylernas ändliga storlek, får tillståndsekvationen för en gas formen

$$p(V - b) = RT, \quad (1)$$

där p, V, T står för respektive gasens tryck, volym per mol, och temperatur, medan R betecknar den allmänna gaskonstanten och b är en specifik konstant som representerar en volym.

A1 Uppskatta b och uttryck ditt värde i molekylernas diameter d . (0,3 poäng)

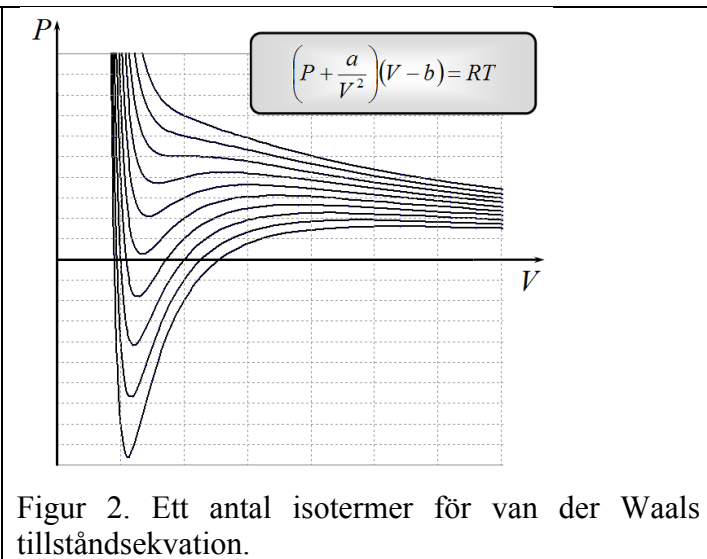
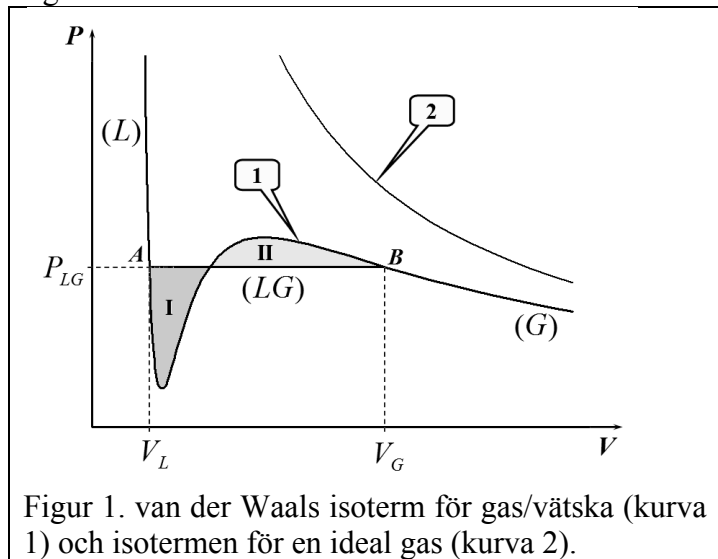
För att ta hänsyn till växelverkanskrafter mellan molekylerna, föreslog van der Waals följande tillståndsekvation, som effektivt beskriver både gas- och vätskefasen för ett ämne:

$$\left(p + \frac{a}{V^2}\right)(V - b) = RT, \quad (2)$$

där a är en annan konstant.

Vid temperaturer T under ett visst kritiskt värde, T_c , får en isotherm för ekvation (2) formen av en icke-monoton kurva, kurva 1 i figur 1, som då kallas van der Waals isotherm. I samma figur visar kurva 2 en isotherm för en ideal gas vid samma temperatur.

Den verkliga isothermen skiljer sig från van der Waals isotherm genom att en del av kurvan ersatts av ett linjärt segment AB med konstant tryck p_{LG} . Detta linjära segment sträcker sig mellan volymerna V_L och V_G , och representerar övergången mellan vätskefasen (markerad med L) och gasfasen (markerad med G). Ur termodynamikens andra huvudsats kunde J. Maxwell visa att trycket p_{LG} måste väljas så att areorna I och II i figur 1 blir lika.

När temperaturen ökar, krymper isothermens linjära segment AB så småningom till en punkt, när temperaturen och trycket når vissa värden, T_c respektive $p_{LG} = p_c$. Värdena p_c och T_c kallas kritiska, och kan mätas experimentellt med hög precision.

A2	Uttryck van der Waals konstanter a och b i T_c och p_c . (1,3 poäng)
A3	För vatten är $T_c = 647$ K och $p_c = 2,2 \cdot 10^7$ Pa. Beräkna a_w och b_w för vatten. (0,2 poäng)
A4	Uppskatta vattenmolekylernas diameter d_w . (0,2 poäng)

Del B. Egenskaper hos gas och vätska (6 poäng)

Denna del av uppgiften handlar om vatten både som vätska och gas. Vattnet har temperaturen $T = 100\text{ }^{\circ}\text{C}$. Den mättade vattenångans tryck vid $100\text{ }^{\circ}\text{C}$ är $p_{LG} = p_0 = 1,0 \cdot 10^5\text{ Pa}$, och vattens molmassa är $\mu = 1,8 \cdot 10^{-2} \frac{\text{kg}}{\text{mol}}$.

Gasform

För vatten i gasform kan du anta att $V_G \gg b$.

B1	Härled ett uttryck för volymen V_G uttryckt i R, T, p_0 , och a . (0,8 poäng)

Nästan samma volym V_{G0} kan härledas med hjälp av allmänna gaslagen.

B2	Beräkna i procent den relativa minskningen i gasens volym, som beror på växelverkan mellan molekylerna. $\frac{\Delta V_G}{V_{G0}} = \frac{V_{G0} - V_G}{V_{G0}}$. (0,3 poäng)

Om systemets volym blir mindre än V_G , kondenserar gasen. Emellertid kan mycket ren gas istället förekomma i ett mekaniskt metatillstånd (överhettad ånga) till dess volymen minskat ända till $V_{G\min}$.

Villkoret för att överhettad ånga ska vara mekaniskt stabil vid en given temperatur är: $\frac{dp}{dV} < 0$.

B3	Härled ett uttryck för $V_G/V_{G\min}$ och beräkna med vilken faktor vattenångans volym kan minska innan den inte längre kan vara överhettad. (0,7 poäng)

Vätskeform

För van der Waals beskrivning av vatten i vätskeform kan man anta att $p \ll a/V^2$.

B4	Uttryck volymen V_L av vatten i vätskeform i a, b, R , and T . (1 poäng)

Anta att $bRT \ll a$, och beräkna följande egenskaper för vatten. *Bli inte förvånad om dina värden skiljer sig från gängse tabellvärden.*

B5	Uttryck densiteten ρ_L för vatten i vätskeform i μ, a, b, R och beräkna värdet. (0,3 poäng)
B6	Uttryck den termiska volymutvidningskoefficienten $\alpha = \frac{1}{V_L} n \frac{\Delta V_L}{\Delta T}$ i a, b, R , och beräkna värdet. (0,6 poäng)
B7	Uttryck det specifika ångbildningsvärmets (ångbildningsentalpiteten) L i μ, a, b, R och beräkna dess värde. (1,1 poäng)
B8	Uppskatta vattens ytspänning σ genom att betrakta ett monolager av vattenmolekyler. (1,2 poäng)

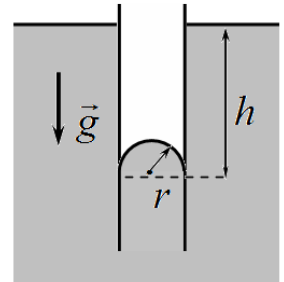
Del C. Vätska/gas-systemet (3 poäng)

Från Maxwells regel (sätta areor lika med hjälp av integration) och van der Waals tillståndsekvation, tillsammans med approximationerna gjorda i Del B, kan man visa att mättnadsångtrycket p_{LG} beror på temperaturen T enligt

$$\ln p_{LG} = A + \frac{B}{T}, \quad (3)$$

där A och B är konstanter, som kan uttryckas i a och b enligt $A = \ln\left(\frac{a}{b^2}\right) - 1$; $B = -\frac{a}{bR}$.

W. Thomson visade att mättnadsångtrycket beror på vätskeytans krökning. Betrakta en vätska som inte väter materialet i ett kapillärrör (kontaktvinkeln är 180°). När kapillärröret sänks ner i vätskan, sjunker vätskenivån i röret till en viss nivå på grund av ytspänningen (se figur 3).

Figur 3. Kapillärrör nedsänkt i en vätska som inte väter materialet i röret.

C1	Härled ett uttryck för den lilla ändringen i tryck Δp_T hos den mättade ångan över den krökta vätskeytan, uttryckt i ångans densitet ρ_s , vätskans densitet ρ_L , ytspänningen σ och ytans krökningsradie r . (1,3 poäng)

Metastabila tillstånd, som behandlades i fråga B3, utnyttjas ofta i verkliga experiment, t.ex. vid detektion av elementarpartiklar i en dimkammare. De förekommer också i naturfenomen som när dagg bildas på morgonen. Underkyld ånga kondenserar då till små vätskedroppar. Mycket små droppar avdunstar snabbt, men droppar som är tillräckligt stora växer.

C2	Anta att vattenånga i luften var mättad vid kvällstemperaturen $t_e = 20^\circ\text{C}$, men att temperaturen har sjunkit med $\Delta t = 5,0^\circ\text{C}$ på morgonen. Anta också att ångtrycket är konstant, och uppskatta den minsta radien på vattendroppar som kan växa. Använd tabellvärdet för ytspänningen hos vatten, $\sigma = 7,3 \cdot 10^{-2} \text{ N/m}$. (1,7 poäng)